loomisel ja organiseerimisel on P.-i tegevus olnud otsustava tähendusega.

Uus Elu 1918, nr. 1, 1919, nr. 2 (A. L a a r); A. K ü n g'ilt (Pärnus) saadud andmed. *R K.*

PLETTENBERG, Walter v., Liivimaa ordumeister, sünd. 1450. a. ümber Soesti lossis Westfaalis, kasvas üles ordu lossis Narvas. A. 1481 oli ta ordu rahandusülemaks (Schaffer) Riias, umb. 1482—88 foogtiks Rosittenis, kellena temal oli äge kokkupõrge piiril Pihkva venelastega; a. 1489 valiti ta, kui ordumeister Freytagh v. Loringhoven'i loiu politika vastase opositsiooni juht, ordu maamarssaliks ja võitis a.-st 1482 orduga võitluses oleva Riia, kes oli sunnitud Kirchholmi lepingu (vt. Stodewescher) restitueerima. Juulis 1494 valiti P. Saksa ordu meistriks Liivimaal ja kinnitati okt. s. a. kõrgmeistri poolt ses ametis. P.-i politika taotles siserahu säilitamist maa kaitse otstarbel välisvaenlaste, eeskätt venelaste, vastu. Tema püüdeks oli seepärast terve oma 41-aastase ametiaja kestes lahendada vastolusid ordu ja piiskoppide, piiskoppide ja vasallide ning linnade vahel, ühtlasi aga alal hoida ordu hegemooniat Liivimaa vaimulikkude vürstide suhtes. Mis puutub talupoegade olukorda, siis arenes edasi nende maa külge kinnitamise protsess käsikäes kapitalistliku mõisatulunduse levimisega; teisest küljest on aga just P. edendanud vabatalupoegade ja talupojest läänimeeste (m. s. n. n. »Kurische Könige«) seisuse tekkimist, et seda sõjapidamises kasutada. — Edukas võitlus Moskvaga oli võimalik ainult Moskva-Leedu vastolu eeldusel. Kui Leedu samme astus P.-ilt abi saamiseks Moskva suurvürsti vastu, oli P. nõus liitu astuma tingimusel, et Leedu ja Liivimaa vastolud lahendataks viimasele soodsas mõttes. 15. V 1501 sõlmitigi Vilnos ja 21. VI s. a. Võnnus liit, mida aga Leedu üheski punktis ei pidanud. Omade jõududega lõi P. venelasi aug. 1501 Seritsa jõe ääres Irboska lähedal ja sept. 1502 Smolina järve ääres lõuna pool Pihkvat. Sellest hoolimata oli rahuleping Liivimaale väga ebasoodus, sest Leedu oli teinud separaatrahu Venega: ei saadud tagasi ennemini venelaste poolt vallutatud piirimaa-alasid; samuti ei suudetud uuesti jalule seada ei diplomaatlikku üheõiguslust Liivimaa-Vene suhetes ega endist kaubanduslikku liiklemist. Siiski kindlustas see leping, mida hiljemini korduvalt uuendati ja pikendati, tervele maale 50-aastase väliselt rahuliku aja. — Kui viimane kõrgmeister Preisis a. 1525 lõpetas sealse ordu olemasolu ja muutus protestantlikuks hertsogiks ning Poola kuninga vasalliks, ei talitanud P. tema eeskujul. Veidi varemini oli kõrgmeister talle loovutanud Harju- ja Virumaa, mis nüüd allusid Liivimaa meistrile; varssi peale seda (1526) saavutas ta keisrilt endale ja oma järglasile riigivürsti nime, lootes Rooma-Saksa riigilt abi saada venelaste vastu.

P.-i valitsusaega langes reformatsiooni sissetung Liivimaale. P.-il endal polnud mingeid kalduvusi uue usu poole; ta jäi eluajaks rooma kirikule truuks. Kuid sama vähe mööndus ta ppiiskopi ja piiskoppide nõudeile võimuvahendeid tarvitusele võtta luterlaste, eeskätt rahutute linnade, vastu: ta teadis, et see oleks tähendanud kodusõda, mille tagajärjena saagihimulised naabrid — Vene, Poola, Taani — juba siis oleksid maa oma vahel jaganud. Reformatsiooni levimist, mis õõnestas Liivimaa vaimulikkude riikide politilisigi aluseid, püüdis ta tõkestada liitude (Landeseinigungen) loomisega piiskopega ja rüütelkonniga, et säilitada kiriku ja riigi minevikust pärit iseloomu ja kindlustada maale välise kaitsejõu, esijoones venelaste vastu. Kui aa. 1525 ja 1526 ppiisk. Blankenfeld'iga (vt.) vastollu sattunud linnad ja orduvasallid pakkusid meistrile ainuvalitsust Liivimaa üle, lükkas P. selle ettepaneku tagasi: see oleks olnud saavutatav ainult Liivimaa orduharu likvideerimise ja piiskopkondade sekulariseerimise kaudu. Küll võttis ta aga a. 1525 usuvabaduse lubamise tingimusel enda kätte ainuvalitsuse Riia linna üle, millega Kirchholmi leping kaotas ajutiselt maksvuse, ja laskis end a. 1526 vaimulikkude vürstide ja nende rüütelkondade poolt valida terve maa kaitseisandaks, mille eest ta piiskopele tagas kirikliku ja politilise *status quo*. Nii otsis P., püsides küll traditsioonilistel alustel, uusi teid ja võimalusi ordu hegemoonia seaduspäraseks kindlustamiseks Liivimaal. Kuid ppiisk. Thomas Schöning'i, selle vürstisoost abilise Brandenburgi Wilhelm'i (vt.) ja Riia vastupanu tühistas terve uuskorralduse a. 1530. Sisepolitiliselt jäi sest ajast peale kõik jällegi endist viisi kuni Liivimaa riikliku liidu languseni. — P.-i politika oli üldiselt konservatiivselt suunatud: ta taotles maksva olukorra säilitamist, ära tundes, et kõikjalt vaenuga ähvardatavas riigiühikus uuendused, mis oleksid võinud teostuda ainult sisevõitluste kaudu, oleksid endaga otsekohe kaasa toonud selle ühiku kokkuvarisemise. Ometi polnud P.-i võimuses tõkestada sündmuste arengut, milles reformatsioon hävitas terve selle keskajast pärit politilise ehitise, ilma et oleks omakorda suutnud luua Liivimaal uut, moderni riigivormi. Teisalt kindlustas aga reformatsiooni täielik võit P.-i pika ja üldiselt ikkagi rahuliku valitsusaja kestes tervele